

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יב, תשכ"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ברצועה): משל לאחד שנטל את המקל והכה בו שני בני אדם, ושניהם קיבלו את הרצועה ויודעים צערה (שמות רבה ב, ה); מקבלים פורענות: שאם עשאן אדם, מקבל שכר, ואם לאו, אינו מקבל עליהם פורענות (רש"י שמות כ, א). ואם מקבלים מלקות, רצועה, פורענות וכד', במה גרועה מהן הנזלת?

ב. הביטוי חלק הארי יסודו במשל הידוע של איסופוס על הארי, השועל והחמור, שעמדו לחלק ביניהם את טרפם חלק כחלק, ובסופו של דבר לקח לו הארי את החלק הגדול ביותר. הניב חלק הארי משמעו אפוא "החלק העיקרי או החלק הגדול ביותר". ניב זה הוא קניינן של לשונות רבות, כשם שהמשל גופו הוא בין-לאומי, והוא מקובל גם בעברית. מפני מה פסול הוא, לפי המאמר הנ"ל? משום שאולי איננו מובא באיזה מדרש? אין אני מפורצי שערי הלשון — אולם כלום נכבול את הלשון בכבלים?

משה סתוי

עוד לעניין "אין הבור מתמלא מחוליתר"

(לדבריהם של ג"מ ושל מ' שרת ב"לשוננו לעם" ק"ט)

מימרותיהם ומשליהם של הקדמונים היו מכוונים אל העם ובוודאי היו מושתתים על תמונות ועובדות, שהעם נפגש בהן יום ויום ושעה ושעה, ושזיהוים לא היה מעורפל ומפוקפק.

ולענייננו: בשעה מוקדמת מאוד (כיוון שעלה עמוד

השחר" — עדות שהדבר נחוץ מאוד) נכנסו זקני ישראל אל דוד המלך ואמרו לו: עמך ישראל צריכין פרנסה. תשובת המלך "ילכו ויתפרנסו זה מזה" אינה מניחה את דעתם, והם מבקשים לסתור אותה במימרה קולעת ומשכנעת. המשל הראשון, משל הארי, שאין הקומץ משביע אותו, משל חריף הוא, ואם לא די בו, הרי שהמשל השני צריך להיות חריף וקולע יותר. והם אומרים: "אין הבור מתמלא מחוליתו".

אם אנו מפרשים מחוליתו — מעפרו, הרי יש כאן הרפית המתח לעומת המשל הראשון. העפר מן הבור הכרוי אינו עניין חיוני כל כך ושגור כל כך, שיהא בו לפעול פעולה משכנעת. בור־עפר זה אינו עניין חיוני כל כך, אך לעומתו. חיוני מאוד הבור, הידוע לכולנו יפה, שאי אפשר בלעדיו אפילו שעה אחת, הוא בור המים. ואם הבור הוא בור מים, הרי החוליה אינה אלא החלל שבאבן המכסה את הבור, שבו משלשלים את הדלי לתוכו (ולכך נתכוון גם פירושו של הערוך).

על שום כך העדפתי ומעדיף אני את הפירוש שהצעתי: אין הבור מתמלא מטיפות הגשם הנופלות לתוכו דרך החוליה. עובדה זו ברורה לכל מי שחי פעם בערי ההר, בירושלים, בחברון או בצפת, והכיר את הצינורות המוליכים את מי הגשמים מן הגג ומן החצר אל הבורות. רק אנשים שחיו כל ימיהם בארצות המערב, שלא חוו משרם את מצוקת מחסור המים, ושלא התענו על עצירת גשמים, ולא נתנסו בניסיונותיו של חוני המעגל — רק הם עשויים להתעלם מן החיוניות שבפירוש זה.